

Sterre Schols & Lisa Wijker

‘Je moet de dingen de vorm laten aannemen die ze zelf willen aannemen’

Interview met Hannah Chris Lomans

Fotograaf: Hellen van Meene



Hannah Chris Lomans (1994) is dichter, performer en schrijfdocent. Met hun debuutbundel een lichaam dragen (2023) onderzoekt Hannah Chris of poëzie een landschap kan zijn waar het lichaam op een niet gerationaliseerde manier ervaren kan worden. Redacteuren Sterre Schols en Lisa Wijker spraken Hannah Chris in Het Arnhemse Boekencafé Libertas over hun debuutbundel en hun docentschap bij de opleiding Creative Writing aan ARTEZ. Verder vormden hoe hen zich verhoudt tot het concept genre en creatieve samenwerkingen met andere makers het onderwerp van het gesprek.

Je bent nu docent aan de opleiding Creative Writing aan de hogeschool voor de kunsten ARTEZ. Die opleiding heb je zelf ook gevolgd. Hoe heb je dat toen ervaren?

Ik heb mijn tijd op de kunstacademie als heel fijn ervaren. Het is een privilege om vier jaar lang alleen maar met schrijven bezig te hoeven zijn. Dat komt verder in het leven niet voor, omdat je dan geld moet verdienen. Binnen die schrijfopleiding kon ik op

ambachtelijk vlak in korte tijd veel meters maken. Wel ben ik pas aan het einde van de kunstacademie gaan schrijven wat ik zelf echt interessant vind. Niet omdat daar geen ruimte voor was op de kunstacademie, maar omdat een dergelijke opleiding je in zekere zin inkadert door de structuur van deadlines en beoordelingen. Daar is niks mis mee, want door die druk heb ik veel gedaan en geleerd.

Ik heb toen ik was afgestudeerd voor mezelf bepaald hoe ik vorm wil geven aan mijn schrijverschap. Tijdens de opleiding had ik het idee dat mijn schrijven niet therapeutisch mag zijn omdat schrijven een ambacht is. Pas later heb ik de positie in durven nemen dat mijn eigen schrijverschap juist wel helend en spiritueel kan zijn. Daardoor kwam er voor mij persoonlijk meer op het spel te staan. Er zijn mensen die dit meteen al hebben, maar je hoeft niet alle lagen van je schrijverschap er als student al uit te laten komen. Een opleiding hoeft niet meer te zijn dan een periode waarin je een basis legt en dit is ook wat ik eruit heb gehaald. Als ik Creative Writing niet gevolgd zou hebben, denk ik dat ik een stuk minder professioneel bezig zou zijn geweest. Mijn opleiding heeft er namelijk voor gezorgd dat ik een netwerk heb en dat ik nu het schrijven als ambacht beheers.

Hoe geef je als docent vorm aan de academische structuur die je zelf ervoer binnen de opleiding?

Ik vind het leuk om te spelen met kaders. Ik geef bijvoorbeeld samen met Lot Louis Veelenturf het vak 'queering literature'. Hierin kijken we vanuit *queer theory* hoe queer schrijvers hun schrijverschap en de vorm die zij hanteren benaderen. Veel werk van queer schrijvers is best experimenteel en dat is niet gek als je bedenkt dat deze mensen sowieso al moeten omgaan met dat zij buiten de kaders van maatschappelijke normen vallen.

Binnen queering literature bevragen we normativiteit in de breedste zin van het woord. Een goed voorbeeld van een werk waarin gespeeld wordt met normativiteiten is *On Hell* (2018) van Johanna Hedva. Dit is een van de beste boeken die ik ken, het is fantastisch. Het is een moderne *crip* hervertelling van Icarus.¹

Het grootste deel van het werk wordt beslagen door een interview met een veroordeelde hacker die de CIA heeft gehackt en daarom het internet niet meer op mag. Om vrijheid terug te vinden, doet hij een poging om vleugels aan zijn lichaam te monteren. Hoewel 'roman' op de kaft staat, weet ik eigenlijk niet of het wel binnen dat kader valt. Het is stilistisch bijzonder sterk, juist omdat het afwijkt van wat gangbaar is in romans. De vragen van de interviewer zijn uit de vertelling weggelaten, waardoor de razende, vulgaire en poëtische vertelstem van het hoofdpersonage lange tijd het enige is dat je als lezer krijgt. Ook over de vorm van het boek is zichtbaar nagedacht: het roze papier doet denken aan de kleur van vlees waarvan de huid is afgestript en er is gebruik gemaakt van een digitaal lettertype. Het boek zette mij hierdoor aan het denken over

¹ 'Crip' is een afkorting van de Engels term *cripple* (kreupel), een van oorsprong beledigende term die door sommige mensen met een disability gebruikt wordt als een geuzennaam.

wat je kan vertellen met taal en hoe de vormgeving van een boek daar invloed op heeft.

Recentelijk heb je je debuutbundel uitgebracht, *een lichaam dragen*. In die bundel maak je veelvuldig gebruik van beelden uit de natuur. Hoe ben je tot die beeldtaal gekomen?

De bundel gaat over hoe je je als mens verhoudt tot je lichaam, over de relatie van het lichaam tot de omgeving en het verlangen naar een bepaalde vervloeiing daartussen. Hoe ik tot die wisselwerking ben gekomen is moeilijk te zeggen, omdat het proces zo intuïtief was. Toch zou ik een aantal mogelijke redenen kunnen aanwijzen.

Ten eerste speelt landschap in mijn werk altijd een belangrijke rol. Ik ben vaker in landschap geïnteresseerd dan in personages. Dit zie je ook terug in de boeken die ik mooi vind. Denk bijvoorbeeld aan werken van Peter Verhelst: in zijn boeken worden werelden geschetst die voor de lezer al een ervaring an sich zijn – nog los van het personage dat daarin stapt.

Verder had ik in mijn schrijfproces het verlangen om van een gedicht een landschap te maken. Ik werkte vanuit het idee dat een ervaring in een gedicht een daadwerkelijk gevoelde fysieke ervaring kan zijn. Volgens mij wordt een groot deel van de mogelijkheid tot fysieke sensitiviteit onderdrukt door de zichzelf opdringende maatschappij. De natuurbeelden bieden mijns inziens een veilige plek om tot een puur fysieke, niet gerationaliseerde ervaring te komen.

*Ik had in mijn
schrijfproces het verlangen
om van een gedicht een
landschap te maken*

Als laatste zijn veel gedichten voortgekomen uit bewegingen. Ik heb eerder met performancemaker Gerben Vaillant mijn chapbook *Blijf de kou wegstrijken* vertaald naar bewegingen.² Tijdens dit bewegen kwamen veel beelden in me op die vrijwel altijd met landschap te maken hadden. Waarom dat is, weet ik niet. Dat is blijkbaar hoe mijn hoofd werkt.

De vorm van je dichtbundel viel ons, en anderen met ons, meteen op. Het kenmerkt zich door een bepaalde kaderloosheid: de gedichten hebben geen titels, variëren in lengte en hebben een vrije vorm. Vertrek je met het schrijven vanuit een bepaald genre?

Nee, ik vertrek niet vanuit genre. Pas gedurende het schrijfproces merk ik welke vorm een tekst moet aannemen. Als ik vanuit genre vertrek, blokkeer ik helemaal. Als ik het gevoel heb dat ik ergens naartoe werk, kan ik daarom niet goed schrijven. Een klassieke roman met een structuur van drie aktes schrijven, is dan ook iets wat ver van me

² Schrijvers die bij literaire organisatie Wintertuin een talentetraject doorlopen, schrijven doorgaans een chapbook: een kleine publicatie waarmee zij zichzelf onder de aandacht kunnen brengen bij o.a. uitgeverijen.

afstaat. Er zitten twee teksten in de bundel die als proza opgemaakt zijn. Dat komt voort uit een experiment: de uiteindelijke vorm is ontstaan na onderzocht te hebben hoe de leeservaring van de teksten is als ik de regels afbreek of juist niet afbreek.

Hoe ik het schrijfproces beleef, past goed bij hoe ik naar het leven kijk. Je moet de dingen de vorm laten aannemen die ze zelf willen aannemen. Onder mijn verlangen naar vormexperiment zit een verlangen naar vormen die hun eigen uniciteit kunnen bewaren. Niet voor niets bestaat er een etymologisch verwantschap tussen de concepten gender en genre. Genre is niet alleen van toepassing op romans en poëzie, maar ook op de manier waarop we mensen opdelen. Voor mij is de enige belangrijke vraag wat betreft genre: hoe moet ik mijn werk noemen om ervoor te zorgen dat de lezersverwachting van mensen zo veel mogelijk aansluit bij de ervaring die ik wil overbrengen?

Zou je kunnen zeggen dat poëzie zich beter leent dan proza om in genre fluïde te zijn? Mensen hebben de neiging om poëzie homogener te lezen en er geen genres in te zien, terwijl die er wel zijn.

Dat herken ik inderdaad wel. Mensen noemen een tekst daarnaast al snel poëzie als ze niet zeker weten wat het is. Zo wordt over experimenteel proza wel eens gezegd dat het 'poëtisch' is.

Zoals ik het ervaar, is er daarnaast een verschil tussen poëzie en proza in leeshouding en daarmee ook in de ervaring van beide vormen. Poëzie nodigt vaak uit tot een een reflectieve en stilstaande leeshouding, terwijl proza uitnodigt om het als één grote stroom te lezen.

Ook als ik proza schrijf, doe ik dat met een mindset die men eerder zou verwachten bij poëzie: ik verzamel non-hiërarchisch en non-lineair materiaal, waarbij ik niet vanuit personages maar vanuit beelden vertrek. Daar voel ik me meer thuis in. Ik identificeer me daarom ook meer met dichters dan met prozaschrijvers. De fluiditeit van poëzie zorgt er daarnaast voor dat deze vorm wat beter aansluit bij hoe ik over genre denk.

*Ook als ik proza schrijf,
doe ik dat met een mindset
die men eerder zou
verwachten bij poëzie*

Hoe zie je de verhouding tussen schrijver en lezer? Heb je een bepaald soort lezer in gedachte?

Hoewel ik zeker merk dat er bepaalde lezers zijn die meer affiniteit hebben met wat ik maak, denk ik ook dat er iets universeels zit in het afpellen van alle geïnternaliseerde normatieve lagen die een pure en fysieke ervaring van de wereld belemmeren. Ik vind het prachtig dat elke lezer diens eigen interpretaties meebrengt, dat is precies wat ik ermee wil. Uiteindelijk is een boek schrijven naar mijn idee een poging tot verbinding maken. Vaak merk ik in mediaberichten dat literaire werken worden geïnterpreteerd als representaties van de ervaringen van schrijvers of als een representatie van een

ervaring van een bepaalde gemeenschap. Op die manier kan het niet meer over de lezer gaan, terwijl de lezer uiteindelijk degene is voor wie we schrijven.

Voor een lezer kan mijn werk iets heel anders betekenen dan wat ik er mee voor ogen had. Een keer heeft iemand mij via een bericht laten weten de bundel erg mooi gevonden te hebben, omdat diegene iemand was verloren. Daar gaat de bundel naar mijn idee niet over, maar deze lezer was daarvan heilig overtuigd. Ik vind het prachtig dat iemand er zo'n andere interpretatie van kan hebben.

*Uiteindelijk is een boek
schrijven naar mijn idee
een poging tot verbinding
maken*

Waar ben je momenteel op artistiek gebied mee bezig?

Ik ben nu veel aan het werk bij Plaatsmaken, dat is een expositieruimte en ets- en zeefdrukwerkplaats. Ze koppelen daar dichters en beeldend kunstenaars aan elkaar om samen een expositie te maken. Ik heb de afgelopen maanden samengewerkt met kunstenaar Amy Suo Wu, zij werkt veel met textiel. Ik ben verrast over de bijzondere match. We hebben namelijk eenzelfde manier van nadenken over thema's en processen, maar compleet andere levens.

Ik ben op de residentie nu op metaal aan het schrijven met verschillende etsmethodes. Dat is tof omdat het me anders doet nadenken over wat materiaal is. Ik heb een verzameling tekstfragmenten op een groot aantal kleine metalen plaatjes gezet. Op papier zou ik zulke tekstfragmenten nog tot een geheel moeten componeren om ze te laten functioneren. In de context van deze expositie hoeft dit niet omdat de materialiteit van de tekst centraal staat – het is beeldend werk met een verzameling tekstfragmenten waarvan sommige niet eens leesbaar zijn. Dat verandert mijn manier van denken over hoe een eindproduct eruit moet zien en het geeft me vrijheid in het schrijfproces. Hierdoor ben ik minder bezig met verwachtingen zoals ik die zou hebben in in het maakproces van een boek.

Het is mooi om verschillende elementen samen te zien komen. We willen mijn metalen platen op textiel naaien waar Amy met bleek tekeningen op heeft gemaakt. Die doeken gaan we dan door de ruimte hangen om zo een landschap te creëren waar mensen doorheen kunnen lopen.

Naast deze residentie ben ik bezig met een performance met mensen uit de mime. Gerben Vaillant heeft ook hieraan meegewerkt. Blijkbaar sluit mijn manier van denken aan bij wat voor mimespelers gangbaar is. Aan het begin van dit project hebben we lange gesprekken gehad over hoe we mijn gedichten naar beweging kunnen vertalen. Daar is een voorstelling uit voortgekomen die we gaan uitbreiden voor het Tilt festival.³ Het zal waarschijnlijk een lopend project blijven.

³ Voor een trailer van de performance op het Tilt festival, zie: Tilt, 'Trailer performance: een lichaam dragen – Hannah Chris Lomans', *Youtube*, 15-02-2024, <<https://www.youtube.com/watch?v=j2Uvjv8qs4>>.

Hoe verhouden samenwerkingen zich tot jouw schrijversidentiteit?

Er ligt in het literaire veld veel druk op de schrijver als individu. Ik geniet daarentegen enorm van maken vanuit verbinding. Op die manier kun je de lagen in het materiaal ontdekken waarbij het werk het individu overstijgt. Dit geeft me veel ademruimte. Ik vind het prachtig om mijn werk uit handen te geven en het gesprek aan te gaan met anderen over hoe zij mijn teksten interpreteren.

Bij een performance werk ik uiteraard samen met mensen van wie ik weet dat ze mijn werk snappen of een bepaalde gevoeligheid hebben voor hoe ik werk. Ik denk dat mensen uit de mime in het algemeen erg goed gaan op de bundel, omdat het past bij hun werkwijze. Mime gaat bijvoorbeeld voor een groot deel over het afpellen van lagen – iets wat ook in mijn bundel gebeurt. Mimespelers snappen hierdoor op fysiek niveau heel goed wat er in de bundel gebeurt. Iets waarvan ik me voordat ik met hen begon samen te werken nog niet bewust was. Door met anderen samen te werken leer ik mijn eigen werk alleen maar beter kennen, omdat mijn samenwerkingspartners op een unieke manier worden geraakt door mijn werk. Dat vind ik heel bijzonder.

*Door met anderen samen
te werken leer ik mijn eigen
werk alleen maar beter
kennen*